

Nabucco unášený Jižním proudem: Byla sekuritizace ruského plynovodu úspěšná?

NIKITA ODINTSOV

Nabucco Swept Away by South Stream: Was the Securitization of the Russian Pipeline Successful?

Abstract: This article aims to determine if the European Commission was successful in the securitization of the Russian South Stream pipeline. The Commission tried to convince the participating Member States to abandon the South Stream project in favor of the competing Nabucco pipeline. The discursive analysis showed that all the participating countries accepted the security of supplies as a referent object. Nevertheless, they did not accept certain measures advocated by the Commission, i.e. a supranational approach to energy security and amendments of the intergovernmental agreements concluded with Russia. Instead, the participating Member States were using their alternative discourses in order to resist this securitization. The European Commission was able to stop the South Stream project only through a direct, non-discursive intervention against Bulgaria, which, after the start of the infringement procedure, suspended its participation in the project. The other participating countries accepted this intervention, yet they did not support it.

Keywords: EU, Nabucco, South Stream, energy security, securitization.

DOI: <<https://doi.org/10.32422/mv.1621>>.

Otázka energetické bezpečnosti Evropské unie (EU) se stala předmětem mnoha studií. Koncept energetické bezpečnosti však zdaleka není ustálen. Existuje řada způsobů, jak ho vnímají výzkumníci i politici (Ciută 2009, 2010). Většina definic se však shoduje na tom, že energetická bezpečnost zahrnuje schopnost států zachovat stabilní dodávky energií za stabilní ceny (Energy Charter Secretariat 2015: 10). Přitom analýza moderní historie energetického průmyslu odhaluje, že přinejmenším od poloviny 20. století se střídají období sekuritizace a desekuritizace energetických vztahů mezi dodavateli a spotřebiteli energetických komodit (srovnej Cherp – Jewell 2011; Chester 2010; Yergin 1991).

Sekuritizace se objevuje v období druhé světové války, v období embarga na dodávky ropy arabskými členy OPEC v sedmdesátých letech, dále během války v Zálivu začátkem devadesátých let a během růstu cen ropy a zemního plynu v první dekádě 21. století. V tomto období se k energetice často přistupovalo z pozice energetického realismu (viz Klare 2001; Luft – Korin 2009). Naopak v období, kdy trh s energetickými komoditami není napjatý, převažuje tržní přístup k analýze energetických vztahů, který se často opírá o liberální přístupy k mezinárodním vztahům.¹ Dokonce ani Buzan, Wæver a De Wilde (1998)

ve své monografii *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*, která vznikla v době nízkých cen uhlovodíků, nevyčleňují energetice zvláštní sektor. Místo toho ji zmiňují v diskusi o ekonomickém sektoru bezpečnosti a tvrdí, že je v první řadě ovlivněna tržními zákony.

Později, od poloviny minulého desetiletí, v EU dochází k sekuritizaci energetických vztahů s vnějšími dodavateli, jak na to poukazují někteří výzkumníci (například Johnson – Boersma 2013; Johnson – Derrick 2012; Judge – Maltby 2017).² Mohou za to v první řadě jak rostoucí ceny ropy a plynu, tak plynové krize v letech 2006 a 2009, kdy byly přerušeny dodávky plynu z Ruska přes území Ukrajiny do EU (srovnej Aalto – Korkmaz Temel 2013; Austvik 2016; McGowan 2008). Podle Natorského a Surrallésové (2008) se právě uplatňováním sekuritizace v energetických vztazích Evropská komise snažila obhájit větší integraci a liberalizaci energetického trhu a jednotné vystupování vůči dodavatelům, a to zejména v případě zemí, které jsou zcela závislé na ruských dodávkách. To se v první řadě týká zemí východní a jihovýchodní Evropy.

Navzdory velké pozornosti médií a politiků vědecký výzkum zaměřený na energetickou bezpečnost jihovýchodní Evropy zcela ignoroval rovinu sekuritizace přepravních tras a energetických vztahů tohoto regionu (srovnej Dieckhöner 2012; Ostrowski – Butler 2018). Tento článek proto doplňuje výše uvedený výzkum a zaměřuje se na sekuritizaci energetických vztahů v jihovýchodní Evropě v letech 2007 až 2014. Zde proti sobě soupeřily dva různé plynovodní projekty: jeden ruský – plynovod South Stream – a jeden unijní – plynovod Nabucco. Nabucco se měl stát vlajkovou lodí evropské energetické politiky, která měla zajistit energetickou bezpečnost pro členské státy (ČS) prostřednictvím diverzifikace.

Analýza představená v tomto článku ukazuje, že Komise prezentovala ruský projekt jako nežádoucí a svým diskurzem se ho snažila sekuritizovat. Nicméně plynovod Nabucco neuspěl a byl nahrazen mnohem skromnějším projektem TAP. Neuspěl ale ani South Stream. Na první pohled se může zdát, že krach plynovodu South Stream je příkladem úspěšné sekuritizace. Komise dlouhodobě prezentovala ruský projekt jako hrozbu pro bezpečnost dodávek a jeden z členských států – Bulharsko – ho nakonec zastavil. Pokud by však Komise byla v sekuritizaci South Streamu opravdu úspěšná, pak by analýza diskurzu měla ukázat, že ČS vlivem sekuritizačního diskurzu Komise postupně měnily svůj postoj k oběma plynovodům. Článek však ukazuje pravý opak, a sice že všechny ČS se sekuritizačnímu diskurzu až do poslední chvíle bránily prostřednictvím alternativních diskurzů. V nich sice souhlasily s ohrožením bezpečnosti dodávek pro EU, ale neakceptovaly Rusko a plynovod South Stream coby zdroj této hrozby. V některých případech dokonce tvrdily, že ruský plynovod zajišťuje *evropskou* energetickou bezpečnost a je v *evropském* zájmu.

Struktura textu je následující: v první části je definován koncept sekuritizace a jsou zmíněny silné a slabé stránky takzvané kodaňské školy. Druhá část vymezuje metodologii a dimenze sekuritizace, které se budou zkoumat. Ve třetí části je prezentován sekuritizační diskurz Evropské komise a její vztah k plynovodům Nabucco a South Stream, dále pak text zkoumá diskurz ČS zapojených do těchto plynovodů a analyzuje, zda sekuritizace byla úspěšná.

TEORETICKÝ RÁMEC

Z teoretického hlediska sekuritizace prozatím není ustálený koncept a od doby, kdy byla publikována monografie *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu* (Buzan – Wæver – De Wilde 1998), se objevila řada studií, které upozorňují na některé nedostatky této teorie a rozvíjejí její různé prvky. Podle této monografie lze sekuritizaci vnímat jako proces, pomocí kterého sekuritizační aktér ukazuje určitému referenčnímu objektu na specifickou hrozbu, čímž legitimizuje přijetí mimořádných opatření, která vedou k ukončení normální politiky (viz Tamtéž). Tato původní definice sekuritizace však ještě nepracuje s klíčovými koncepty, jako je například publikum či kontext, které byly do sekuritizační teorie zavedeny později.

Kvůli poměrně omezenému konceptuálnímu aparátu kodaňské školy tento článek přijímá definici sekuritizace, kterou nabízí Balzacq: „*Sekuritizace je trvajícím strategickým praxí, jejímž cílem je přesvědčit cílové publikum, aby na základě svých poznatků o světě přijalo tvrzení, že určitý vývoj (ústní hrozba nebo událost) je dostatečně nebezpečný na to, aby okamžitě byla přijata politická opatření, která tuto hrozbu zmírní*“ (Balzacq 2005: 173). Sekuritizace tak musí mít několik prvků (viz Balzacq – Léonard – Ruzicka 2016; Kaunert – Léonard 2010): (a) sekuritizačního aktéra, který prezentuje něco jako hrozbu; (b) referenční objekt, tedy entitu, která je ohrožena, a referenční subjekt, tedy entitu, která ohrožuje referenční objekt; (c) publikum, které akceptuje nebo neakceptuje existenci hrozby; (d) kontext, ve kterém se sekuritizace uskutečňuje (viz Balzacq 2005; McDonald 2008); (e) rámování, tedy strategické užívání diskurzu; (f) přijetí mimořádných politických opatření. Tyto prvky jsou blíže představeny v následujících odstavcích:

Ad a) Sekuritizační aktér

Sekuritizační aktér musí mít předem již určité mocenské postavení (Balzacq 2005; Buzan – Wæver – De Wilde 1998). Přitom v zásadě panuje shoda na tom, že přinejmenším bezprostředním cílem sekuritizačního aktéra je upevnění moci. Vzhledem k intersubjektivní povaze sekuritizace musí být mocenské postavení výsledkem sociálních vztahů (Stritzel 2012). Otázkou moci a mocenských vztahů se detailně zabývali Barnett a Duvall (2005). V případě EU spočívá postavení Evropské komise na její institucionální moci. Jde o institucionální vzorec, které omezují nebo předepisují určité chování a jež zpravidla nejsou proti nikomu zaměřené. Pokud jsou institucionální vzorce namířené na konkrétní aktéry, Goldthau a Sitter (2015) mluví o takzvané měkké moci s tvrdým ostřím.

Ad b) Referenční objekt a subjekt

Referenční objekty jsou entity, jež jsou existenčně ohroženy (Buzan – Wæver – De Wilde 1998: 48). Přitom sekuritizační aktér musí jasně určit, odkud hrozba vychází. Tím dochází i k definici referenčního subjektu, který bezprostředně ohrožuje referenční objekt. V případě energetického sektoru EU může Evropská komise referenční subjekt označovat nepřímo (například rostoucí importní závislost) nebo přímo (nespolehlivé dodavatele, kteří používají dodávky energií jako politický nástroj a nehrají podle pravidel EU; viz Judge – Maltby 2017; Natorski – Surrallés 2008; Szulecki et al. 2016).

Ad c) Publikum

Aby sekuritizace byla úspěšná, publikum musí přijmout argumenty sekuritizačního aktéra, legitimizovat použití mimořádných opatření (Olesker 2018) a vydat formální mandát pro přijetí určité politiky, kterou prosazuje sekuritizační aktér (Balzacq – Léonard – Ruzicka 2016).

Ad d) Kontext

Aby si sekuritizační aktér získal publikum, musí být strategická aplikace jeho diskurzu vázána na vnější realitu. Jde o externí kontext, který nezávisí na řečovém aktu nebo jiném projevu diskurzu. Matt McDonald (2008) tomuto kontextu říká *usnadňující podmínky*, které jsou nějakým způsobem přímo spojené s konkrétní hrozbou.

Ad e) Rámování

Strategické užívání diskurzu na pozadí usnadňujících podmínek lze označit za diskurzivní rámování (Olesker 2018). Rámování lze vymezit jako schopnost aktéra ovlivnit jednání dalších formováním průběhu debaty o daném tématu. Podle Entmana (1993) během rámování dochází k výběru určitých aspektů reality a jejich zdůraznění. Díky tomu je aktér schopen prosadit určité pojetí definice problému či hrozby, jejich kauzální interpretaci nebo doporučení pro řešení. Úspěšné rámování určuje, jak budou o daném tématu příjemci sdělení přemýšlet. Pokud publikum diskurzivní rámování akceptuje, schvaluje tím použití mimořádných opatření.

Ad f) Přijetí mimořádných opatření

Přijetí mimořádných opatření, která mají odstranit zdroj hrozby, završuje úspěšný proces sekuritizace. V případě mimořádných opatření, jak upozorňují Balzacq, Léonardová a Ruzicka (2016), hranice mezi *mimořádnou* a *normální* politikou není zřejmá. Je proto vhodnější konceptualizovat sekuritizaci jako proces, při kterém publikum poskytuje formální mandát k politické změně neboli změně *statu quo*.

K sekuritizaci dochází, když jsou všechny tyto prvky aktivovány. Sekuritizační aktér prostřednictvím řečových aktů přesvědčí publikum, že určitá entita je existenčně ohrožena ze strany referenčního subjektu. Kontext, který existuje nezávisle na řečových aktech, pomáhá sekuritizačnímu aktérovi rámovat debatu takovým způsobem, že postupem času dokáže přimět publikum ke změně *statu quo* cestou přijetí mimořádných opatření. Sekuritizace v případě energetických vztahů by nastala například v okamžiku, kdy by Evropská komise (sekuritizační aktér) argumentovala tím, že Rusko coby monopolní dodavatel (referenční subjekt) ohrožuje bezpečnost dodávek EU (referenční objekt), na pozadí přerušení dodávek plynu přes jednu z přepravních tras (usnadňující podmínka). Přitom by Evropská komise rámovala debatu tak, aby ČS (tedy publikum) nabyly přesvědčení, že je nutné radikálně změnit existující legislativu a ukončit spolupráci s Ruskem. Jinými slovy, sekuritizace je úspěšná, pokud publikum akceptuje argumenty sekuritizačního aktéra a přijme navrhovaná opatření.

METODOLOGIE A PŘEDSTAVENÍ DAT

Tato analýza se hlásí k procesní konceptualizaci sekuritizace. Ta podle Guzziniho „*neředstavuje pouze jeden akt nebo rituál (jako svatba), ale jde o proces, který může, ale i nemusí vést k předpokládaným výsledkům*“ (Guzzini 2011: 331). Jeho úspěch závisí na distribuci autority v relevantním sektoru našeho výzkumu. Zda sekuritizace byla v případě plynovodu South Stream úspěšná, bude článek zjišťovat prostřednictvím analýzy diskurzů. Podle Philipse a Hardyové je diskurz „*soubor textů [...], které přinášejí [...] do světa ideje, objekty a praxi*“ (Philips – Hardy 2002: 3). Jinými slovy, diskurz vyjadřuje význam v kontextu. Cílem diskurzivní analýzy je pak zjistit význam textů, které jsou tvarovány specifickým kontextem.

Na základě výše popsaného sekuritizačního mechanismu článek analyzuje následující dimenze sekuritizace ve vztahu k plynovodům South Stream a Nabucco. Evropská komise v ní vystupuje v roli sekuritizačního aktéra, zatímco ČS jsou publikem. Jde o (1) formulaci a akceptaci referenčního objektu, (2) formulaci a akceptaci referenčního subjektu, (3) akceptaci změny *statu quo*, (4) diskurzivní rámování navrhované politiky (narušení *statu quo*), (5) alternativní diskurzy o energetické bezpečnosti a (6) sekuritizační dynamiku, která vypovídá o tom, zda sekuritizace s časem byla více, či naopak méně úspěšná.

Autor nejprve analyzuje řečové akty Evropské komise, kterou identifikuje jako sekuritizačního aktéra. V rámci této analýzy identifikuje diskurzivní prvky (*discursive elements*), které významově naplňují první čtyři dimenze sekuritizace (srovnej Laffey – Weldes 2004). Jinak řečeno, autor se snaží diskurzivní analýzou zjistit, co přesně je vkládáno do významu referenčního objektu, co je vkládáno do významu referenčního subjektu, jak je významově pojato diskurzivní rámování a co představuje narušení dosavadního *statu quo*. Například *bezpečnost dodávek* je diskurzivní prvek, který významově naplňuje referenční objekt.

Následující části analýzy se zaměří na diskurzy těch ČS, kterými dané plynovody měly procházet: Bulharsko, Maďarsko, Rumunsko, Rakousko a Itálie. Analýza opomíjí některé jiné ČS, které nebyly součástí projektů (například Německo), i společnosti (tedy funkcionální aktéry), které přijímají investiční rozhodnutí. Je to z toho důvodu, že právě zkoumané ČS podepsaly příslušné mezivládní dohody, mohly legitimizovat mimořádná opatření či některý z projektů zrušit. Výzkum diskurzů dalších aktérů by také nebyl možný vzhledem k danému maximálnímu rozsahu tohoto článku.

Členské státy v této analýze vystupují jako publikum sekuritizace. Části článku věnované postojům jednotlivých ČS vůči Nabucco a South Streamu analyzují, zda se působením diskurzu Evropské komise proměňuje diskurz každého z ČS (srovnej Hynek – Střítecký 2010). Zde autor sleduje sekuritizační dynamiku, tedy otázku, zda samotný diskurz Evropské komise byl po celou dobu konzistentní a zvyšoval akcentaci hrozby pro referenční objekt a zda se diskurz ČS sblížoval s diskurzem Komise. Pro zjištění, zda k tomuto sblížení docházelo, bylo nutné identifikovat souhrn klíčových slov, který se objevuje jak v diskurzu Komise, tak v diskurzu členských států. Během diskurzivní analýzy řečových aktů u každého ČS autor sledoval, zda byla s postupem času tato klíčová slova podávána ve významu, jaký prosazovala Evropská komise. Úspěch přenášení významu nezávisí na počtu konkrétních klíčových slov, která se vyskytují v řečových aktech, ale na jejich významovém propojení. V různých řečových aktech se mohou vyskytovat stejná klíčová slova, ale jejich kombinace může tvořit zcela rozdílné významy. Bylo proto nutné kvalitativně zkoumat přenášení významů mezi různými diskurzivními prvky. Klíčová slova, na která se autor soustředil, byla: *EU/Evropa, Nabucco / Jižní plynový koridor, Rusko / South Stream / Gazprom / jediný zdroj, národní, jednotný/společný/unijní/evropský, rival, konkurent, partner, konkurence/konkurenční, diverzifikace, závislost, zranitelnost, hrozba, bezpečnost / energetická bezpečnost / bezpečnost dodávek*.

V případě analýzy řečových aktů Evropské komise byla data čerpána z jejich oficiálních dokumentů a z veřejně dostupných prohlášení komisaře pro energetiku a jeho úřadu. V případě vybraných ČS jde o všechna prohlášení hlav exekutivy a relevantních ministrů, popřípadě jejich náměstků (ministrů zahraničních věcí a energetiky či jiných ministerstev, do jejichž gesce spadalo rozhodnutí o výstavbě plynovodů). Výzkum se musel potýkat s určitým problémem při sběru dat, který souvisel s tím, že ne všechny resorty mají adekvátní elektronický archiv. Proto velká část dat pochází z národního tisku zkoumaných států. Nicméně mnohdy ani tyto zdroje nemají adekvátní elektronický archiv. Zdroje byly proto vyhledávány vyhledávačem Google na základě kombinace jména relevantního funkcionáře či resortu a klíčových slov *Nabucco* a *South Stream*. Klíčová slova pro každý rok byla vyhledávána zvlášť pro každou zemi, a to v období 2007 až 2014, tedy v období, během něž se pracovalo na projektu South Stream.

ANALÝZA SEKURITIZACE

V této části je nejdříve představen diskurz Evropské komise ve vztahu k energetické bezpečnosti EU a k plynovodům Nabucco a South Stream. Poté se analyzují diskurzy ČS, které byly zapojeny do obou plynovodních projektů. Diskurzy členských států EU se pro každý plynovod analyzují zvlášť. Cílem této analýzy je odhalit, zda ČS s postupem času akceptovaly diskurzivní rámování Komise a zda se tak jejich diskurz sblížoval s diskurzem Komise.

Komise jako sekuritizační aktér

Jako přelomový moment pro evropskou energetickou bezpečnost se často označují plynové krize z let 2006 a 2009, kdy došlo k přerušení ruských dodávek plynu do EU přes Ukrajinu. Nicméně analýza řečových aktů Evropské komise dokazuje, že diskurzivní rámování energetické bezpečnosti sahá přinejmenším do poloviny devadesátých let.

Toto rámování lze jasně vysledovat v Zelené knize s názvem *K energetické politice Evropské unie* z roku 1995. V ní Evropská komise tvrdila, že „analýza předpovědi [spotřeby] energie odůvodňuje obavy z rostoucí importní závislosti“ (Commission of the European Communities 1995: 35). Jejím cílem bylo „zahájení [...] politické diskuse [...] ohledně toho, zda Společenství mají hrát větší roli v energetice“. Tím Evropská komise dávala najevo, že existující *status quo*, který spočíval v národním přístupu k zajištění energetické bezpečnosti, není nezpochybnitelný, a navrhovala zásadní změny v institucionální struktuře energetického trhu v EU v podobě přijetí nadnárodního přístupu k regulaci evropského trhu.

Jako referenční subjekt se postupně začalo objevovat Rusko. Zjevně se to projevilo v další Zelené knize z roku 2000, v níž Komise použila mnohem naléhavější jazyk: varovala před „*rostoucí energetickou závislostí*“ a volala po „*přijetí nových regulačních pravomocí*“ (European Commission 2000: 70). Komise zdůrazňovala, že ačkoli Rusko bylo vždy stabilním dodavatelem, „*množství členských států a žadatelů o členství je závislé na jednom potrubí, které je spojuje s jedním dodavatelem [tj. s Ruskem]*“, zatímco vytvoření vnitřního trhu s plynem má „*omezit vliv exportujících států*“ (Tamtéž: 24, 29).

Toto diskurzivní rámování však nebylo příliš úspěšné, neboť probíhalo v době, kdy nebyly přítomny usnadňující podmínky. Proto jak píše Vogler (2013: 633), „*dokumenty Komise odrážejí frustraci z neschopnosti Unie využít vliv svého velkého vnitřního energetického trhu ve svém úsilí o energetickou bezpečnost [...]*“. V nich Komise poukazuje na to, že bilaterální energetické vztahy mezi jednotlivými členskými státy a dodavateli nebo tranzitními zeměmi vedou k fragmentaci vnitřního trhu namísto posílení bezpečnosti dodávek a konkurenceschopnosti EU.

To se změnilo až s vypuknutím první plynové krize v roce 2006. Na ni reagovala další Zelená kniha, která upozorňovala na to, že se „*Evropa ocitla v nové éře*“, v níž ceny energií rostou, a EU se stala závislejší na importu. Proto pouze „*zcela konkurenční vnitřní energetický trh [umožní] občanům EU a podnikům těšit se z výhod bezpečnosti dodávek a nízkých cen*“ (Commission of the European Communities 2006: 3). Brzy nato byl v roce 2007 navržen třetí energetický balíček, který byl přijat v roce 2009. V témže roce byla schválena Lisabonská smlouva, která zařazuje energetiku do společných kompetencí EU, a to vše na pozadí druhé plynové krize z roku 2009.³ Proto se zvýšila institucionální moc Evropské komise, která získala kompetence, jež v minulosti neměla. Tím, jak se v případě plynovodů South Stream a Nabucco ukáže, získala i zmíněnou „*měkkou moc s tvrdým ostřím*“, která jí umožnila strategicky využívat byrokratických procedur vůči konkrétním aktérům a projektům.

Další usnadňující podmínka pro sekuritizaci nastala v roce 2014, kdy se výrazně zhoršily vztahy s Ruskem a obnovil se spor o plyn mezi Ruskem a Ukrajinou. To se zřetelně projevilo v Evropské strategii energetické bezpečnosti, která používá jasný sekuritizační jazyk: „*nejtíživějším problémem z hlediska bezpečnosti energetických dodávek je výrazná závislost na jediném vnějším dodavateli [tedy Rusku]*“ (European Commission 2014).

Vzhledem k evidentnímu pokroku v budování integrovaného plynového trhu by se dalo očekávat, že Komise dokáže úspěšně rámovat i sekuritizační diskurz vůči plynovodu South Stream a Nabucco. Po první plynové krizi komisař pro energetiku Andris Piebalgs v roce 2007 jasně definoval referenční subjekt pro evropskou energetickou bezpečnost, když prohlásil, že „*Nabucco představuje první pokus vytvořit společnou energetickou politiku, která má snížit závislost na ruském plynu*“ (Finon 2011).⁴ V roce 2011 se v této souvislosti komisař Oettinger ostře ohradil proti Rusku a vyzval Moskvu, aby nevyvíjela tlak a nepokoušela se zablokovat Nabucco ve prospěch South Streamu (Novinite 2011a).

V nové sekuritizované energetické politice svou podporou plynovodu Nabucco Komise chtěla rámovat společnou energetickou politiku EU (Kuzemko 2014; Youngs 2011; Baev – Øverland 2010). Proto se Komise diskurzivním rámováním snažila narušit podporu ČS plynovodu South Stream, který byl projektem národních vlád, ve prospěch plynovodu Nabucco, který byl diskurzivně rámován jako projekt evropský, tedy nadnárodní, za kterým stojí Komise a celá EU. Pro ilustraci této strategie lze uvést Oettingerovo prohlášení v Evropském parlamentu: „*Pokud jsme jednotní a nejsme připraveni přijmout jiné návrhy, které do značné míry nejsou v evropském zájmu, můžeme zajistit pokrok v kaspickém regionu. Velmi tvrdě pracujeme na projektu Nabucco*“ (Oettinger 2010). V jiném případě byl Oettinger ještě otevřenější: „*v dlouhodobé perspektivě lze South Stream považovat za rivala projektu Nabucco*“ (Novinite 2010h).

Navíc podle Oettingera nejsou národní akce pro zajištění energetické bezpečnosti dostačující a pouze nadnárodní úroveň dokáže vyřešit výzvy v energetickém sektoru (Oettinger 2010). V této souvislosti Komise v listopadu 2010 upozornila Bulharsko, že tranzitní dohoda, kterou podepsalo s Ruskem, neodpovídá třetímu energetickému balíčku, a proto musí být upravena (Novinite 2010g). Později Oettinger (2011) zdůraznil, že ČS „*musejí přivést své mezivládní dohody do souladu s právem EU*“. Zde se zdůrazňují obavy, že energetickou bezpečnost ohrožují vnější aktéři, kteří nehrají podle stejných pravidel jako EU.

Plynové krize z let 2006 a 2009 poskytly usnadňující podmínky pro toto diskurzivní rámování. Nicméně na rozdíl od přijímání legislativy pro realizaci plynovodních projektů je nutné zajistit i velké množství financí. Vzhledem k tomu, že Nabucco byl „*prestižním unijním projektem*“, jak ho označil Oettinger (Novinite 2010b), finance se rovněž sháněly na evropské úrovni. Jenže v důsledku ekonomické krize usnadňující podmínky v této oblasti chyběly. Dne 16. března 2009 summit ministrů zahraničních věcí nedokázal nalézt shodu ohledně rozdělení pěti miliard eur mezi různými energetickými projekty. Místo původních 250 milionů eur měl plynovod Nabucco dostat 200 milionů a na připravovaném seznamu jeho jméno nahradil tzv. Jižní koridor, který kromě Nabucca zahrnoval i plynovod Turecko–Řecko–Itálie. Proti tomu se však jasně ohradil rumunský ministr zahraničních věcí. Nakonec se Evropská rada dohodla na vyčlenění 200 milionů eur přímo pro Nabucco, avšak prostředky se měly vyčerpat v průběhu dvou let (EU2009 2011).

Další problém samozřejmě spočíval v tom, že Nabucco proti ruskému plynovodu neměl zajištěné zdroje plynu (viz Bosse 2011). Proto když ázerbájdžánská společnost SOCAR v roce 2012 oznámila, že hodlá vybudovat Transanatolský plynovod (TANAP), Komise ani akcionáři Nabucca s tím nemohli nic dělat a plynovod Nabucco byl upraven na mnohem kratší projekt Nabucco West, který měl směřovat přes východní členské země do Baumgartenu. Nicméně v červnu konsorcium Šah Deniz místo Nabucca West vybírá Transadriatický plynovod (TAP), který má od roku 2020 začít dodávat 10 mld. m³ ročně do Itálie, což je mnohem méně než v případě Nabucca.

I přes neúspěch Nabucca Evropská komise nadále pokračovala s diskurzivním rámováním namířeným proti South Streamu a v prosinci 2013 upozornila na to, že ani jedna mezivládní dohoda mezi účastníky plynovodu South Stream a Ruskem neodpovídá unijnímu právu a porušují předpisy třetího energetického balíčku (takzvané *unbundling*, tedy nediskriminační přístup třetích stran k potrubí a struktura tarifů; viz Novinite 2013a). V Rusku a v Gazpromu naopak vycházeli z toho, že mezivládní dohody mají přednost před unijním právem.

Přestože jak uvedla Komise, dohoda ani jednoho členského státu neodpovídala unijnímu právu, Evropská komise se soustředila pouze na Bulharsko, kde měl vycházet plynovod South Stream na pevninu. Navíc Bulharsko mělo údajně porušit pravidla o státní pomoci a pravidla hospodářské soutěže (Euractiv 2014a). Kromě toho, jak ukáže další analýza, ze všech ostatních zúčastněných zemí Bulharsko nejvíce akceptovalo sekuritizační diskurz Komise, byť pouze částečně. To poskytlo Komisi vhodnou příležitost uplatnit měkkou moc s tvrdým ostrím proti projektu South Stream. Řízení o porušení práva proti Bulharsku Evropská komise zahájila ihned poté, co italský premiér Matteo Renzi v červnu 2014 navrhl vládám zemí, přes které měl ruský plynovod procházet, aby písemně informovaly Komisi, že daný projekt podporují (Benoit 2014). Komise tak využila institucionální moc a měkkou moc s tvrdým ostrím na úkor zájmů ČS, které, jak následující diskuse ukáže, nepřijaly její sekuritizační diskurz.

Sekuritizaci Evropské komise shrnuje tabulka č. 1. V ní je patrné, že Komise jako referenční objekt označila dodávky plynu a (právní) integritu evropského trhu s plynem. Tento referenční objekt pak ohrožuje Rusko spolu se společností Gazprom a plynovodem South Stream. V rámci diskurzivního rámování Komise zdůrazňovala nadnárodní přístup pro zajištění energetické bezpečnosti, což se má týkat i obou zkoumaných plynovodů.

Změnou politického *statu quo* měla být buď výstavba plynovodu Nabucco a zároveň ukončení projektu South Stream, nebo alespoň podřízení ruského projektu právu EU, což by znamenalo úpravu již uzavřených mezivládních dohod. Sekuritizační dynamika vypovídá o rostoucí kritice ruského plynovodu i poté, co projekt Nabucco již zkrachoval.

Tabulka č. 1
Sekuritizace plynovodu South Stream ze strany Evropské komise

Dimenze sekuritizace	Referenční objekt	Formulace a akceptace referenčního subjektu	Diskurzivní rámování	Narušení <i>statu quo</i>	Sekuritizační dynamika
Sekuritizační aktér					
Komise	Energetická bezpečnost EU jakožto bezpečnost dodávek a integrity evropského trhu s plynem	Rusko a/nebo South Stream	Nadnárodní přístup a právo EU nejlépe vyřeší bezpečnostní problém	Podpora Nabucca <i>na úkor</i> South Streamu a změna mezivládních dohod ČS s Ruskem	Zvyšuje se akcentace hrozby pro referenční objekt. Vyšší důraz na Nabucco a růst kritiky South Streamu

Zdroj: Autor.

POZICE ČLENSKÝCH STÁTŮ EU VŮČI PLYNOVODU NABUCCO

Plynovod Nabucco, podporovaný Evropskou komisí, a ruský plynovod South Stream vedly přes území východních ČS a oba měly končit v rakouském plynovém hubu Baumgarten. Hlavní zdrojovou zemí pro Nabucco měl být Ázerbájdžán, ale ten mohl dodat asi pouze 7–10 miliard m³ ročně, což nebylo pro plynovod o kapacitě 31 miliard m³ ročně dost. Právě nedostatek plynu dlouhodobě sužoval zúčastněné země.

Tato část pomocí analýzy diskurzu zkoumá, zda účastníci projektu Nabucco akceptovali diskurzivní rámování Evropské komise.

Pozice Bulharska vůči plynovodu Nabucco

Bulharsko se od počátku za plynovod Nabucco jasně postavilo a vyzvalo EU, aby ho celou svou vahou podpořila a snížila tak závislost na Rusku. Ze dvou zkoumaných plynovodů byla priorita zpočátku jednoznačně na straně Nabucca (viz Novinite 2009b). Bulharsko akceptovalo referenční objekt i diskurzivní rámování Komise, které zdůrazňuje evropský či nadnárodní přístup k plynovodním projektům. Projevilo se to prohlášením ministryně zahraničních věcí Rumiany Jelevové z roku 2009, která zdůraznila, že Nabucco je „evropský projekt a mnoho členských zemí, ale těž instituce EU – hlavně Komise – [o něj] vyjádřily zájem“ (Novinite 2009f).

V případě referenčního subjektu bylo rovněž akceptováno diskurzivní rámování Evropské komise. V roce 2010 ministr hospodářství Trajkov uvedl, že Bulharsko má o Nabucco velmi velký zájem, neboť dnes stoprocentně závisí na jediném zdroji plynu (Rusko však explicitně nezmínil; viz Novinite 2010f). Přesto nelze říci, že se sekuritizační dynamika jednoznačně vyvíjela ve prospěch plynovodu Nabucco. Jak píše zpráva z amerického velvyslanectví, která je dostupná na Wikileaks, „přes svou pevnou veřejnou podporu, kterou demonstrovali tento rok [tedy 2011], jsou Bulhaři ohledně Nabucca čím dál skeptičtější“ (Novinite 2011b). Zde se ukazuje rozpor mezi veřejnými a neveřejnými výroky.

Tyto obavy se však nakonec dostaly na veřejnost, když v listopadu 2012, těsně před krachem projektu, premiér Borisov uvedl, že South Stream má více šancí na úspěch. Dále si postěžoval, že „na provoz Nabucca byly utráceny desítky milionů dolarů, a stále neznáme zdroj plynu pro toto potrubí“ (Novinite 2012b). Naopak Komise v září 2012 ve svém interním dokumentu, který se dostal do rukou portálu *Euractiv* (2012), kritizovala Bulharsko za to, že není „v Jižním plynovém koridoru dostatečně proaktivní“.

Pozice Rumunska vůči plynovodu Nabucco

Rumunsko, které se podobně jako Bulharsko zapojilo do projektu Nabucco před svým vstupem do EU, jasně akceptovalo referenční objekt v podobě bezpečnosti dodávek a integrity evropského trhu s plynem. V červenci 2006 rumunský ministr hospodářství a financí Ioan Codrut Seres po první plynové krizi prohlásil, že „*Nabucco povede k posílení bezpečnosti dodávek plynu do Evropy, diverzifikuje evropskou volbu dodavatelů [...] a posílí roli Rumunska jako země, přes kterou směřují velké energetické transportní koridory do západní a střední Evropy*“ (The Diplomat 2006). Podobně i po druhé krizi nový ministr hospodářství Adrian Videanu 28. ledna 2009 prohlásil, že „*Rumunsko projekt Nabucco podporuje kvůli tomu, že řeší dva evropské problémy: diverzifikaci tras a zdrojů dodávek a energetickou nezávislost regionu*“ (Radio Europa Libera 2009).

Nicméně Rumunsko na rozdíl od Bulharska od samého počátku odmítalo vnímat Rusko nebo South Stream jako hrozbu (tedy referenční subjekt). Přitom by se dalo očekávat, že vzhledem k tomu, že Rumunsko nebylo do ruského projektu zapojeno, k sekuritizaci by mohlo být mnohem otevřenější. Místo toho ministr Seres v roce 2006 nevyloučil zapojení Gazpromu do projektu (Radio Europa Libera 2006) a vyzýval, aby se při realizaci evropských energetických projektů EU vyvarovala konfrontace s Ruskem (Von Frank 2006). Podobně v květnu 2009 jeden z vysoce postavených úředníků rumunské vlády uvedl, že pokud se plynovod nepohne, zváží i alternativní ruský projekt (Reuters 2009). Stalo se tak po druhé plynové krizi, kdy by usnadňující podmínky měly naopak podpořit diskurzivní rámování Komise.

Místo toho, aby označili South Stream jako hrozbu, rumunští představitelé obviňovali Komisi z toho, že neuděluje regionu dostatečně velký význam, a ministr hospodářství a financí Seres vyjádřil naději, že EU bude „*konzistentně protlačovat [energetické] projekty*“ (Von Frank 2006). Dále 26. ledna 2009 na budapeštském summitu o Nabuccu ministr zahraničních věcí Cristian Diaconescu prohlásil, že si EU má uvědomit, že „*musí mít jednotný přístup k energetické bezpečnosti*“.

Na druhou stranu v červenci 2009 premiér Emil Boc uvedl, že zúčastněné země „*budou demonstrovat podporu na nejvyšší úrovni*“ plynovodu Nabucco, který zajišťuje energetickou bezpečnost prostřednictvím diverzifikace, je levnější „*než jiné iniciativy v regionu*“ a bude fungovat na komerčním základě, čímž ho fakticky postavil do opozice ruskému plynovodu South Stream (Fonduri Structurale 2009). Jedná se však o poměrně očekávaná slova, která byla pronesena po podpisu mezivládních dohod mezi Tureckem, Rumunskem, Bulharskem, Maďarskem a Rakouskem. Proto již v srpnu 2009 ministr zahraničních věcí Cristian Diaconescu opět prohlásil, že Rumunsko je připraveno zvážit ruský návrh na účast v projektu plynovodu South Stream (Ziare 2009). Podobná prohlášení přišla i v únoru 2010 od premiéra Emila Boca. V roce 2012 si Cristian Diaconescu opět postěžoval, že zatímco je plynovod Nabucco pro Rumunsko „*prioritou číslo jedna [...], v EU o něm nepanuje shoda a některé země ho nechtějí učinit evropským projektem*“. Později prezident Traian Băsescu pro *Hlas Ruska* uvedl, že Nabucco je prioritou pro Rumunsko, ale nikdy neuslyšíte, že se Bukurešť staví proti South Streamu. „*Zachováváme si možnost být partnerem Gazpromu,*“ uvedl prezident (Fierbinteanu 2012).

Rumunsko tak částečně akceptovalo diskurzivní rámování Komise, podle nějž Nabucco má být v první řadě společným evropským projektem. Nicméně přišlo s poněkud alternativním diskurzem, podle kterého tento evropský projekt má zajistit ekonomické zájmy ČS

a nemá být v opozici vůči ruskému projektu, který jako hrozbu nevnímá. Poukazuje na to i ta skutečnost, že poté, co projekt Nabucco byl ukončen, prezident Basescu prohlásil, že se „*Rumunsko domnívá, že má nárok na odškodné*“, a EU měla podle něj vyplatit 23 milionů eur, které utratila Bukurešť (Gotev 2013).

Pozice Maďarska vůči plynovodu Nabucco

Oproti Bulharsku Maďarsko od počátku zastávalo vůči Nabuccu skeptičtější postoj než vůči South Streamu, a to ještě před poslední vládou Viktora Orbána. Akceptovalo sice energetickou bezpečnost (kterou definovalo širěji než bezpečnost dodávek) jako referenční objekt, ale nepřijalo plynovod Nabucco jako vhodný prostředek pro její zajištění. Projevilo se to v prohlášení premiéra země z dubna 2007, který Nabucco komentoval takto: „*Nepotřebujeme sny. Potřebujeme projekty. Byty můžeme vytápět pouze plynem, nikoliv sny*“ (Ministryrelnok 2007). Nicméně v září téhož roku premiér již ujišťoval, že nadále podporuje plynovod Nabucco, neboť „*dodávky [plynu] mají být diverzifikovány, aby došlo k minimalizaci geopolitické zranitelnosti*“ (Digital Journal 2007).

Pozdější prohlášení mohla vzbudit dojem, že se Budapešť ztotožnila s diskurzivním rámováním Komise o společné energetické politice EU. Ministryně zahraničních věcí Kinga Gönczová prohlásila, že Maďarsko od počátku volalo po společné evropské energetické politice, která by zajistila energetickou bezpečnost a solidaritu. Maďarsko dokonce jmenovalo zvláštního zmocněnce pro realizaci Nabucca. Toto prohlášení však zaznělo v kontextu problémů, které mělo Maďarsko s financováním plynovodu, na což později zmíněný zmocněnec upozornil (Reuters 2008).

Mezi léty 2008 a 2011 příliš mnoho veřejných prohlášení ze strany maďarské vlády nezaznělo, a to i přesto, že se konala řada summitů na podporu tohoto projektu. V říjnu 2011 pouze ministr pro národní rozvoj Tamás Fellegi vyjádřil „*vážné pochybnosti*“ o tom, zda se podaří zajistit potřebné financování projektu (Budapest Business Journal 2011). Až v dubnu 2012 premiér Viktor Orbán prohlašuje, že „*Nabucco má potíže*“ (Budapest Business Journal 2012). Nicméně v dubnu 2013, když už se projekt plynovodu Nabucco chýlil k nepřilíh šťastnému konci, maďarský ministr zahraničních věcí János Martonyi spolu se svými protějšky z Rakouska, Rumunska a Bulharska podepsal dopis předsedovi Evropské komise Barrosovi, vysoké představitelce EU pro zahraniční vztahy Ashtonové a komisaři pro energetiku Oettingerovi, v němž uváděli, že Nabucco je klíčový projekt pro diverzifikaci energetických zdrojů ve východním regionu EU (Budapest Business Journal 2013). Jak však další analýza plynovodu South Stream ukáže, Budapešť již dávala přednost ruskému projektu, který sliboval stabilní dodávky plynu a tranzitní poplatky.

Pozice Rakouska vůči plynovodu Nabucco

Podle prvních prohlášení Rakouska vůči plynovodu Nabucco se zdálo, že tato země zcela přijímá sekuritizační diskurz Komise. V září 2007 například kancléř Alfred Gusenbauer prohlásil: „*[D]efinitivně podporujeme Nabucco [...], neboť je nutné zásadně snížit naši závislost na ruské energetické politice*“ (Die Presse 2007). V tomto prohlášení nejen akceptoval referenční objekt, ale i referenční subjekt, kterým bylo Rusko. Nicméně pokud se podíváme na širší kontext tohoto prohlášení, zjistíme, že přišlo předtím, než se Rakousko stalo součástí ruského projektu South Stream. Poté můžeme sledovat i zřetelnou změnu diskurzu a odmítnutí diskurzivního rámování Evropské komise.

V dubnu 2010 kancléř Faymann zdůraznil, že Rakousko „*může profitovat z obou systémů*“, a dále prohlásil, že „*vůbec nevíme, jak a kde získáme plyn pro Nabucco [...], což dokazuje, že máme zájem na několika plynovodech [...] a několika diverzifikačních možnostech*“ (Reuters 2010). Tím se Vídeň snažila desekuritizovat vztahy s Ruskem. Další zásadní prohlášení na adresu plynovodu Nabucco již z rakouské strany nezazněla.

Dílčí závěry k plynovodu Nabucco

Navzdory pevné podpoře, kterou Komise udělila Nabuccu, byly ČS ve svých postojích spíše opatrné a nepřijímaly sekuritizační snahy Komise. Všechny země akceptovaly referenční objekt, kterým byla bezpečnost dodávek a integrita plynového trhu. Nicméně pouze Bulharsko částečně akceptovalo Rusko (respektive South Stream) jako referenční subjekt. Pouze Bulharsko a Rumunsko částečně akceptovaly diskurzivní rámování Komise, která se snažila prosadit nadnárodní či evropský přístup k energetické bezpečnosti. V diskurzu ostatních zemí k tomu příliš nedochází. Nicméně i v případě Rumunska či Bulharska šlo spíše o snahu zajistit nutné financování. Veškeré odkazování na společnou energetickou politiku sloužilo zejména jako tlak na Evropskou komisi, která by podle ČS měla aktivněji vyvíjet úsilí pro realizaci tohoto projektu. Přitom diskurzivní rámování Komise mělo naopak přimět ČS, aby projekt podpořily.

Z pohledu sekuritizační dynamiky Maďarsko přistupovalo k plynovodu Nabucco ze všech zemí nejskeptičtěji. Akceptovalo nutnost zajistit energetickou bezpečnost v podobě bezpečnosti dodávek, ale nikoli na úkor Ruska. Budapešť neakceptovala rámování Komise v tom smyslu, že nadnárodní úroveň je pro zajištění bezpečnosti dodávek nejlepší variantou. Rakousko zase projekt Nabucco podporovalo, ale pouze ve spojení s ruským projektem: ve sledovaném diskurzu od sebe oba projekty nikdy neodděluje. Diskurzivní rámování Komise o tom, že energetická bezpečnost má být řešena na nadnárodní úrovni, nebylo akceptováno.

Žádný z ČS tedy neakceptoval diskurzivní rámování, podle něž *evropský* plynovod má zajistit *evropskou* energetickou bezpečnost tím, že eliminuje hrozbu z Ruska.

POZICE ČLENSKÝCH STÁTŮ VŮČI PLYNOVODU SOUTH STREAM

Na rozdíl od Nabucca plynovod South Stream neměl problém se zdroji plynu, ale musel čelit sekuritizačním snahám Komise. Gazprom v případě tohoto plynovodu ignoroval třetí energetický balíček. Plynovod, který byl v roce 2010 z původních 32 miliard m³ ročně rozšířen na 63 miliard m³ ročně, měl však stále podporu zúčastněných zemí. Nicméně vzhledem k tomu, že neodpovídal právu EU, Bulharsko pozastavilo jeho výstavbu na svém území a Rusko se projektu 1. prosince 2014 vzdalo.

Pozice Bulharska vůči South Streamu

Pozice Bulharska vůči South Streamu na rozdíl od Nabucca nebyla konzistentní. Příležitostně docházelo k akceptaci sekuritizačního diskurzu Komise, zatímco v jiných případech Bulharsko projevovalo snahu projekt desekuritizovat. Během energetického summitu v Sofii v roce 2009 prezident Parvanov vyčítal Gazpromu, že jakožto prezident jedná pouze s představiteli ruského politického vedení, a nikoliv se soukromou společností. Nicméně dodal, že „*je nejvyšší čas, aby si Brusel – Evropská komise – uvědomil, že South Stream musí mít své místo v evropském energetickém systému, neboť zahrnuje několik členských zemí jako partnery a realizuje ho několik společností EU*“ (Novinite 2009a). Samotná energetická bezpečnost země podle něj může být zajištěna pouze kombinací různých zdrojů včetně South Streamu a Nabucca.

Po vypuknutí finanční krize nový premiér Bojko Borisov v červenci 2009 nařídil pozastavit vyjednávání s Ruskem o South Streamu a o jaderné elektrárně v Belene (Novinite 2009c). Nakonec se však bulharská pozice vrátila na začátek, když v listopadu 2009 ministryně zahraničních věcí Rumiana Jeleva prohlásila, že Bulharsko podporuje oba projekty jako „*součást své politiky diverzifikace zdrojů*“ (Novinite 2009e). Přitom dodala, že „*politické vztahy s Ruskem jsou výborné*“, ale ve světle toho, že „*mluvíme o společné evropské energetické politice*“, bylo nutné přezkoumat, zda se Bulharsko může projektu South Stream účastnit. V tuto chvíli Gazprom zase začíná dávat najevo, že Bulharsko může nahradit Rumunskem (Reuters 2009). Nejspíše proto na konci roku 2009 premiér Borisov prohlásil, že Bulharsko je připraveno účastnit se obou projektů (Novinite 2009d).

Přestože komisař pro energetiku Oettinger nejdříve v březnu 2010 potvrdil, že je účast Bulharska v obou projektech možná (Novinite 2010a), již v listopadu Komise varovala, že tranzitní dohoda s Ruskem musí být upravena (Novinite 2010g).

Byť Bulharsko akceptovalo energetickou bezpečnost jako referenční objekt a uznávalo nutnost prosazovat jednotný evropský přístup, referenční subjekt ve vztahu k South Streamu neakceptovalo. V červnu 2010 náměstek ministra zahraničních věcí Rajkov sice uvedl, že „*Nabucco je dlouhotrvající prioritou pro Bulharsko, zatímco ruský South Stream vyvolává řadu otázek*“ (Novinite 2010c), avšak již v červenci ministr hospodářství a energetiky Trajčo Trajkov prohlásil, že „*Bulharsko je pevně odhodláno realizovat projekt tranzitního plynovodu South Stream*“ (Novinite 2010d).

V průběhu roku 2010 se bulharský postoj k tomuto plynovodu zlepšoval, což bylo dáno i tím, že Sofie vyjednala snížení cen na dodávky plynu. V červenci 2010 Borisov spolu s řeckým premiérem Papandreem žádal, aby byl South Stream zařazen mezi prioritní projekty EU (Novinite 2010e). Přestože Komise žádost odmítla (Novinite 2010e), v listopadu 2010 Borisovův kabinet schvaluje akcionářskou dohodu na výstavbu bulharské sekce South Streamu.

V roce 2012, když se stále nedaří najít pro Nabucco dostatek plynu, bulharská vláda dává najevo, že South Stream má větší prioritu. V květnu Borisov již označuje South Stream jako „*důležitou prioritu pro Bulharsko [...] a peníze z tohoto projektu půjdou na důchody, platy a asfalt*“ (Novinite 2012a). V listopadu 2012 Borisov zase prohlašuje, že South Stream má lepší šance než Nabucco, ale pro Bulharsko Nabucco zůstává „*hlavní prioritou*“. Dále, jak již bylo uvedeno výše, si postěžoval, že navzdory utraceným desítkám milionů dolarů za Nabucca stále není znám zdroj plynu pro tento plynovod (Novinite 2012b).

Bulharsko tedy neakceptovalo diskurzivní rámování, jímž Komise chtěla Sofii přimět k přezkoumání dohody s Ruskem o výstavbě South Streamu a tím i k narušení *statu quo*. Proto když 12. prosince 2013 Komise vyslovila požadavek, aby byly vyjednány nové dohody s Ruskem, ministr zahraničních věcí Kristian Vigenin uvedl, že „*zpomalení výstavby není hezký krok*“. Nicméně již 18. prosince vláda autorizovala Komisi, aby vedla vyjednávání s Ruskem o výstavbě plynovodu South Stream v Bulharsku (Novinite 2013b). Tento mandát podpořili i ostatní účastníci projektu.⁵

V tento okamžik se objevila snaha sloučit na úrovni diskurzu projekt South Stream a evropskou energetickou politiku (mnohem později než u ostatních členů tohoto projektu). Plynovod Nabucco přes bulharské území již zkrachoval a vláda se snažila nepřijít o výhody, které tranzit poskytuje. V této souvislosti se v únoru 2014 prezident Plevneliev vyjádřil, že „*Bulharsko podporuje South Stream a doufá, že se uskuteční v souladu s tržní legislativou a bude synchronizován s požadavky EU*“ (Novinite 2014a). Přitom Bulharsko rázně odmítlo sekuritizační diskurz v době, kdy usnadňující podmínky hrály ve prospěch Komise. V dubnu 2014, když již vypukla krize na Ukrajině, ministr zahraničních věcí Vigenin prohlásil, že „*Bulharsko a některé členské země EU by neměly být zajatci ukrajinské nestability*“. Tento přístup dokonce chtěl rétoricky zarámovat jako společnou energetickou politiku: „*zájmy evropských občanů včetně Bulharů mají mít přednost, [proto] uděláme vše možné, aby byl projekt South Stream realizován*“ (Novinite 2014b). Toto stanovisko jasně odporuje Evropské strategii energetické bezpečnosti, která tvrdila, že největší problém pro bezpečnost dodávek je závislost na Rusku.

V květnu se Bulharsko pokusilo změnit legislativu, aby obešlo právo EU ve vztahu k South Streamu. Nicméně již v červnu 2014 Komise za využití měkké moci s tvrdým ostřím zahájila řízení o porušení práva EU a premiér Plamen Orešarski 8. června nařídil pozastavení veškerých aktivit spojených s projektem South Stream (Novinite 2014c). Příští den ministr hospodářství a energetiky ještě prohlašoval, že jde o „*nezvratitelný evropský projekt*“ (Novinite 2014d) a v prosinci nový premiér Borisov uvedl, že Sofie podporuje South Stream, ale požaduje, aby se stavěl v souladu s evropským třetím energetickým

balíčkem (Novinite 2014e). Bylo však již pozdě a Rusko projekt plynovodu ukončilo a nahradilo ho plynovodem Turkish Stream.

Pozice Maďarska vůči South Streamu

Maďarsko za projektem South Stream celou dobu pevně stálo, byť zpočátku upřednostňovalo variantu, při níž by se Rusko zapojilo do projektu Nabucco (viz Reuters 2007). V roce 2008 premiér Gyurcsány uvedl, že „*Maďarsko má zájem o co možná největší počet potrubí*“ (Euractiv 2009a). V dubnu 2009 (krátce po plynové krizi) ministr zahraničních věcí Péter Balázs obvinil Rusko z toho, že není transparentním partnerem, ale obořil se i na členské země, které jednájí emotivně, „*jako například Lotyší nebo Poláci nebo Estonci. [...] Takhle nelze vytvořit jednotu,*“ uvedl Balázs (Euractiv 2009b). Jednalo se o kritiku jejich protiruského postoje. Na jednu stranu Maďarsko částečně podpořilo diskurzivní rámování Komise o společném energetickém postoji, vyhnulo se však označení Ruska jako referenčního subjektu. Navíc kritika nedostatku jednoty v tomto kontextu směřovala právě na ty, kdo Rusko jako referenční subjekt akceptovali.

Důležitá prohlášení k South Streamu poté přicházejí až na konci roku 2013, kdy se Komise snažila zabránit tomuto projektu úspěš. Maďarsko diskurzivně zakročilo proti sekuritizaci plynovodu, a dokonce explicitně neuznalo institucionální moc Komise. Tehdy premiér Orbán uvedl, že „*právo EU nemůže být nadřazené ve vztazích EU–Rusko, které jsou řízeny pouze mezinárodním právem*“ (Hungarian Spectrum 2013). Později 3. listopadu 2014 parlament země schválil legislativu, která měla obejít evropské právo a umožnit konstrukci plynovodu South Stream na maďarském území (Gotev 2014). Ministr zahraničních věcí a obchodu Péter Szijjártó v této souvislosti prohlásil, že „*by nám EU neměla říkat, jakou bychom měli mít energetickou strategii*“ (Toth 2014). Tím šel jednoznačně proti úsilí Komise o společnou energetickou politiku i strategii.

Nakonec poté, co Rusko projekt South Stream zastavilo, Orbán konstatoval, že „*EU ustavičně pracovala na tom, aby tento program [South Stream] podkopala*“ (Szakacs 2014). Maďarsko tak jednoznačně vystoupilo proti snahám Komise sekuritizovat dodávky z Ruska, a naopak se pokusilo sekuritizovat EU, která se podle něj snaží Budapešti upřít právo na vlastní energetickou politiku i bezpečnost.

Pozice Itálie vůči South Streamu

Itálie akceptovala bezpečnost poptávky jakožto referenční objekt, zdroj hrozeb však neviděla v Rusku, ale v Ukrajině. V tomto ohledu italský premiér Silvio Berlusconi v říjnu 2009 zdůrazňuje, že South Stream „*umožní vést do Evropy plyn ze Sibiře a obejít přitom obtížnou oblast Ukrajiny. Vyhneme se tak tranzitním obtížím*“ (Hospodářské noviny 2009). Toto prohlášení přišlo po druhé plynové krizi, kdy by měly naopak platit usnadňující podmínky pro sekuritizaci Ruska.

Nejenže Itálie nevnímala Rusko a ruský plynovod jako referenční subjekt, snažila se South Stream dokonce diskurzivně rámovat jako projekt evropského zájmu. V roce 2009 Berlusconi prohlašuje, že je plynovod South Stream „*důležitým projektem pro Evropu*“ (Radio La Voce Della Russia 2009). V podobném duchu jako Berlusconi se o projektu zmiňoval i premiér Monti. V červenci 2012 vyjádřil například naději, že dojde k liberalizaci evropského energetického trhu mezi EU a Ruskem (President of Russia 2012). Později popsal South Stream jako „*přirozený krok pro rozvoj ekonomik EU včetně té italské*“ (Socor 2012).

V červnu 2014 chtěl premiér Renzi napsat dopis spolu s ministerskými předsedy států zapojených do projektu South Stream, v němž by Evropské komisi oznámili, že ho podporují (Euractiv 2014b). Dříve než byl dopis hotový, Komise využila svou měkkou moc s tvrdým ostřím a iniciovala proti Bulharsku řízení o porušení práva (Euractiv 2014b). Až po této události, kdy Bulharsko projekt pozastavilo, se italská vláda začala od plynovodu South Stream distancovat. „*Je to užitečná infrastruktura, ale není již na seznamu priorit,*“

prohlásila ministryně průmyslu Federica Guidiová. Dále dokonce uvedla, že projekt sice „pomůže diverzifikovat tranzit [plynu], ale na druhou stranu existuje problém s dodávatelem“ (Reuters 2014). Nakonec 2. prosince se premiér Renzi distancoval od tohoto projektu a prohlásil, že „není klíčovým pro Itálii“ (Il Gazzettino 2014). Opět je však nutné podotknout, že se to stalo až poté, co Rusko od tohoto projektu samo odstoupilo.

Pozice Rakouska vůči South Streamu

Rakousko uznalo energetickou bezpečnost v podobě bezpečnosti dodávek, ale poté co se stalo součástí projektu South Stream, jako zdroj hrozby (referenční subjekt) neuvádělo Rusko, ale podobně jako Itálie ukrajinský tranzit. I navzdory usnadňujícím podmínkám po druhé plynové krizi Rakousko odmítlo akceptovat diskurzivní rámování Evropské komise, a dokonce tvrdilo, že Nabucco a South Stream nejsou ve vzájemném konfliktu.

V této souvislosti v dubnu 2008 ministr hospodářství Martin Bartenstein prohlásil: „*Velice mě těší, že Nord Stream [...], South Stream a Nabucco [...] nejsou vnímány jako konkurenti*“ (Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort 2008). V květnu 2009 zase Bartenstein oznámil, že „*Nabucco musí být v první řadě vnímán jako alternativní cesta nechvalně známému ukrajinskému plynovodu [...] a jako doplněk South Streamu*“. Dále dodal, že „*partnerství EU s Ruskem v oblasti plynu je pro nás velmi důležité*“ (Oekonews 2009). Později uvedl, že „*plynová krize ze začátku roku 2009 ukázala, nakolik je Rakousko závislé na přepravních trasách a konfliktech v tranzitních státech*“. Proto podle něj „*alternativní přepravní trasa z Ruska zlepšuje bezpečnost dodávek a posílí rakouskou roli jako ústředního obchodního a zásobovacího místa pro zemní plyn*“ (Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort 2010). Dokonce v dubnu 2014, tedy po vypuknutí ukrajinské krize, ministr pro ekonomické záležitosti a energetiku Reinhold Mitterlehner prohlásil, že South Stream „*dále posílí rakouskou bezpečnost dodávek a rozšíří jeho roli evropského energetického hubu [...]*“ (Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort 2014).

V květnu 2014 Mitterlehner uvedl, že „*mezinárodní vývoj opět ukazuje, že je dlouhodobě nutné diverzifikovat nejen energetické zdroje, ale i trasy [...]. Pokud plynovod South Stream skončí v Baumgartenu, tak se k tomuto cíli přiblížíme*“ (Gloystein 2014). Dokonce i poté, co Rusko projekt zrušilo, kancléř Faymann 11. prosince zopakoval, že South Stream „*je v rakouském zájmu*“ a poskytuje dlouhodobou energetickou bezpečnost. Nicméně dodal, že jeho implementace by byla možná, pouze pokud „*by byl v souladu s právem EU*“, čímž uznal institucionální moc Komise (China.org 2014). Stalo se to však až po zrušení projektu.

Dílčí závěry k plynovodu South Stream

V případě Bulharska byla sekuritizační dynamika v otázce South Streamu velice nestálá po celou dobu trvání projektu. I navzdory skepsi vůči ruskému projektu a jednoznačnému preferování plynovodu Nabucco se Sofie snažila South Stream desekuritizovat a rámovat ho takovým způsobem, aby ho mohla prezentovat jako evropský projekt. Nicméně žádnou jasnou diskurzivní strategii se Bulharsku vytvořit nepodařilo. Diskurz bulharských oficiálních činitelů místy zněl tak, že „*South Stream vyvolává řadu otázek*“, a místy vyjadřoval „*pevné odhodlání realizovat projekt*“. Až když se přiblížilo ukončení projektu Nabucco kolem roku 2012, Sofie se diskurzivně přiklání k ruskému projektu. Navíc v případě South Streamu Bulharsko ani neakceptovalo diskurz o nutnosti prosadit nadnárodní úroveň řešení energetické bezpečnosti a pokusilo se obejít evropské právo. To se mu však nepodařilo a projekt plynovodu muselo ukončit, byť na úrovni diskurzu jasně dávalo najevo, že to dělá proti své vůli.

Maďarsko hned od počátku odmítalo uznat Rusko a jeho plynovod za referenční subjekt, který ohrožuje energetickou bezpečnost, a pokoušelo se celý projekt desekuritizovat. Později začalo naopak sekuritizovat jak Komisi, tak EU, jež ohrožují energetickou

bezpečnost země. Itálie od samého počátku neakceptovala sekuritizační diskurz Komise. V Římě začali mluvit o problémech s Ruskem coby dodavatelem až poté, co Bulharsko projekt pozastavilo. Rakouský diskurz se snažil prosadit oba plynovody. Vídeň usilovala diskurz o plynovodu South Stream desekuritizovat a zdůrazňovala jeho význam pro energetickou bezpečnost. Dělalala to i tím způsobem, že sekuritizovala Ukrajinu coby nestabilní tranzitní zemi. Rakousko a Itálie se snažily vydávat své národní zájmy za zájmy evropské. Takže ani neustálé odkazování na EU a její energetickou politiku neznamenal uznání rámování Komise. Ani jeden stát nevyjadřoval obavy, že by South Stream mohl narušit společnou energetickou politiku.

Ani jeden ČS diskurzivně neakceptoval právo EU ve vztahu k plynovodu South Stream, přestože Komise explicitně zmiňovala jeho nesoulad s mezivládními dohodami. Akceptace přišla až po ukončení projektu. Právě unijní právo, které zároveň představuje institucionální moc, by mělo být jednou z dalších usnadňujících podmínek Komise. Nicméně místo toho, aby hrálo roli usnadňující podmínky, se samo stalo pro Komisi referenčním objektem.

DISKUSE A ZÁVĚR

Analýzou diskurzu a sekuritizační dynamiky se článek snažil zjistit, zda byla Evropská komise v letech 2007 až 2014 úspěšná v sekuritizaci plynovodu South Stream a zda lze sledovat tendenci členských států k postupnému přijetí sekuritizačního diskurzu vůči South Streamu a ke změně postojů k oběma plynovodům ve prospěch Nabucca. Analýza ukázala, že se Evropská komise již od poloviny devadesátých let pokoušela diskurzivně rámovat energetickou bezpečnost v podobě ohrožení bezpečnosti dodávek (referenční objekt) vnějšími aktéry (referenční subjekt). Nicméně vnější kontext sekuritizaci dlouhou dobu nesvědčil. Proto Rusko jako hrozba zpočátku nebylo zmiňováno vůbec nebo bylo myšleno pouze implicitně. Až s plynovými krizemi z let 2006 a 2009 se objevily usnadňující podmínky, které pomohly přimět ČS přijmout novou legislativu, jež částečně přenáší pravomoci na úroveň EU a tím roste institucionální moc Komise. Ta se snažila podobně diskurzivně rámovat i ruský plynovod South Stream, který konkuroval unijnímu plynovodu Nabucco. Rusko a plynovod South Stream byly představeny jako referenční subjekt, který ohrožuje bezpečnost dodávek EU. Jako řešení Komise prosazovala nadnárodní přístup pro zajištění energetické bezpečnosti, podporu plynovodu Nabucco a zastavení projektu South Stream (alespoň v té podobě, jakou prosazovalo Rusko či Gazprom).

Z analýzy diskurzů ČS vyplynulo, že navzdory usnadňujícím podmínkám, které by měly podpořit diskurzivní rámování Komise, všechny ČS přišly s alternativním diskurzem a k přenášení diskurzivních prvků mezi Komisí a ČS téměř nedocházelo. Členské státy zcela akceptovaly pouze hrozbu pro referenční objekt, a sice ohrožení dodávek pro EU. Neakceptovaly však opatření, která nabízela Komise, tedy přijetí nadnárodního přístupu k energetické politice ve vztahu k vnějším dodavatelům a úpravu již uzavřených mezivládních dohod s Ruskem. Naopak ČS stále upřednostňovaly bilaterální vztahy s Ruskem a ve vztahu k South Streamu ignorovaly, nebo se dokonce pokoušely obcházet právo EU. Pouze v případě Bulharska byl zaznamenán diskurz, který se částečně blížil diskurzu Komise. Nicméně s postupem času se i Bulharsko přiklánílo na stranu ruského plynovodu a muselo projekt ukončit pouze poté, co Komise kromě diskurzivního rámování uplatnila i svou měkkou moc s tvrdým ostrím a zahájila proti Bulharsku řízení o porušení práva EU.

O neúspěchu sblížení diskurzů Komise a ČS nejlépe svědčí skutečnost, že ve všech zkoumaných případech ČS vnímaly energetickou bezpečnost primárně jako svou vlastní (národní) bezpečnost, kterou se současně pokoušely diskurzivně rámovat jako bezpečnost evropskou. Proto byly ČS připraveny podporovat jakýkoli projekt, který by zajistil jejich vlastní energetickou bezpečnost. Naopak Komise primárně prosazovala energetickou bezpečnost

jako bezpečnost evropskou, která měla v tomto konkrétním případě být zajištěna plynovodem Nabucco.

Za pozornost stojí reakce jednotlivých států na sekuritizační diskurz Komise. Rumunsko sice částečně akceptovalo diskurzivní rámování Komise o nutnosti společného přístupu k otázkám energetické bezpečnosti a diverzifikace, dělalo to však spíše ze snahy zajistit unijní financování pro stavbu svého úseku plynovodu Nabucco. Přestože Rumunsko nebylo zapojeno do plynovodu South Stream, demonstrovalo ochotu zapojit se i do ruského projektu. Podle rumunského diskurzu měla EU projektem Nabucco zajistit *národní* energetickou bezpečnost. Maďarsko po celou dobu trvání projektu nejenže neakceptovalo diskurz Komise (dynamika je negativní), ale ve svém vlastním diskurzu dokonce sekuritizovalo EU, která ohrožuje jeho energetickou bezpečnost. I v případě Rakouska a Itálie je dynamika negativní. Vídeň se snažila diskurzivně představit oba plynovody jako complementární a zajišťující energetickou bezpečnost země. Řím zase argumentoval tím, že South Stream je důležitý evropský projekt, který zajistí energetickou bezpečnost na pozadí hrozeb vycházejících z ukrajinského tranzitu.

Navzdory tomu, že Komise měla formální pravomoci projekt South Stream zastavit, celou dobu se snažila prostřednictvím sekuritizace přimět ČS, aby se ho vzdaly z vlastní vůle. Vypovídá to o tom, že Komise si nebyla jista, zda její institucionální moc byla dostatečně velká, aby její rozhodnutí bylo přijato všemi členskými státy. V první řadě se to týkalo Maďarska, které otevřeně zpochybnilo právní základ institucionální moci Komise v otázce plynovodu South Stream. Právě proto se Komise rozhodla zahájit řízení o porušení práva proti Bulharsku, a nikoliv proti dalším zemím, přestože jak uváděla, žádná mezivládní dohoda neodpovídala právu EU. Bulharsko byla totiž jediná země, která alespoň částečně akceptovala Rusko jako referenční subjekt a nejvíce prosazovalo společný evropský (nadmárodní) přístup k energetice. Z výzkumu tudíž vyplývá, že prostřednictvím sekuritizace Komise nechtěla tolik zvýšit svou moc, jak sekuritizační koncept předpokládá, ale snažila se ujistit, že moc, kterou má formálně, má i fakticky.

Nakonec se lze pozastavit nad současným výzkumem energetické politiky v Evropské unii. Sekuritizace Evropskou komisí chce posílit nadnárodní koncept evropské integrace v energetickém sektoru. Jak ukazuje výzkum, těsnější integrace má mít rovněž pozitivní dopad na vnější aspekt energetické politiky, v rámci níž EU získává schopnost vystupovat jako unitární aktér ve vztahu k vnějším dodavatelům energetických surovin. Sekuritizace má tudíž pozitivní dopad na vytváření unijního aktérství (tedy schopnost EU samostatně formulovat a prosazovat své zájmy navenek; viz Kratochvíl – Šimon 2011). Sekuritizace ze strany Komise tak má přesvědčit ČS, že dosavadní mezivládní uspořádání energetických trhů nejen nezajistí energetickou bezpečnost, ale může ji i ohrozit. V případě úspěšné sekuritizace získá EU možnost samostatně provádět energetickou politiku vůči třetím zemím v zastoupení Evropské komise. Další výzkum se tudíž může soustředit na to, zda se Komise snaží rámovat diskurz takovým způsobem, aby ČS ve snaze uhájit referenční objekt podpořily vystupování EU v energetických vztazích jako jednotného celku, tedy aktera, čemuž dopsud často vzdorovaly.

¹ Correljé a van der Linde (2006) tato realistická a liberální paradigmaty v energetice označují jako *regiony a impéria a trhy a instituce*.

² Pro příklady sekuritizace energetických vztahů mimo EU viz Leung et al. (2014) nebo Christou (2013).

³ Kromě toho bylo přijato nařízení o bezpečnosti dodávek zemního plynu č. 994/2010, které má zajistit reverzní kapacity plynovodů (novelizováno v roce 2017), nebo rozhodnutí k mezivládním dohodám s třetími zeměmi v oblasti energetiky (rozhodnutí č. 994/2012; novelizováno v roce 2017).

⁴ Již v roce 2004 Komise zařadila Nabucco do programu Transevropských sítí (TES) a financovala 50 % nákladů analýzy proveditelnosti (European Commission 2004).

⁵ Setkaly se pouze dvě pracovní skupiny Gazpromu a Komise, které k ničemu nedošly (European Commission 2016).

Literatura

- Aalto, Pami – Korkmaz Temel, Dicle (2013): European Energy Security: Natural Gas and the Integration Process. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, Vol. 52, No. 4, s. 758–774, <<https://doi.org/10.1111/jcms.12108>>.
- Afifi, S. N. – Hassan, M. G. – Zobia, A. F. (2013): The Impacts of the Proposed Nabucco Gas Pipeline on EU Common Energy Policy. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning and Policy*, Vol. 8, No. 1, s. 14–27, <<https://doi.org/10.1080/15567249.2010.492377>>.
- Albert, Mathias – Buzan, Barry (2011): Securitization, sectors and functional differentiation. *Security Dialogue*, Vol. 42, No. 4–5, s. 413–425, <<https://doi.org/10.1177/0967010611418710>>.
- Austvik, Ole Gunnar (2016): The Energy Union and security-of-gas supply. *Energy Policy*, Vol. 96, s. 372–382, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2016.06.013>>.
- Baev, Pavel – Øverland, Indra (2010): The South Stream versus Nabucco pipeline race: geopolitical and economic (ir)rationalities and political stakes in mega-projects. *International Affairs*, Vol. 86, No. 5, s. 1075–1090, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-2346.2010.00929.x>>.
- Balzacq, Thierry (2005): European Journal of The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, Vol. 11, No. 2, s. 171–201, <<https://doi.org/10.1177/1354066105052960>>.
- Balzacq, Thierry – Léonard, Sarah – Ruzicka, Jan (2016): “Securitization” revisited: theory and cases. *International Relations*, Vol. 30, No. 4, s. 494–531, <<https://doi.org/10.1177/0047117815596590>>.
- Barnett, Michael – Duvall, Raymond (2005): Power in International Politics. *International Organization*, Vol. 59, No. 1, s. 39–75, <<https://doi.org/10.1017/S0020818305050010>>.
- Bigo, Didier (2002): Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 27, Special Issue, s. 63–92, <<https://doi.org/10.1177/03043754020270S105>>.
- Bosse, Giselle (2011): The EU’s Geopolitical Vision of a European Energy Space: When “Gulliver” meets “White Elephants” and Verdi’s Babylonian King. *Geopolitics*, Vol. 16, No. 3, s. 512–535, <<https://doi.org/10.1080/14650045.2011.520859>>.
- Buzan, Barry – Wæver, Ole – De Wilde, Jaap (1998): *Security: a new framework for analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Ciuta, Felix (2009): Security and the problem of context: A hermeneutical critique of securitisation theory. *Review of International Studies*, Vol. 35, No. 2, s. 301–326, <<https://doi.org/10.1017/S0260210509008535>>.
- Correljé, Aad – van der Linde, Coby (2006): Energy supply security and geopolitics: A European perspective. *Energy Policy*, Vol. 34, No. 5, s. 532–543, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2005.11.008>>.
- Dieckhöner, Caroline (2012): Simulating security of supply effects of the Nabucco and South Stream projects for the European natural gas market. *The Energy Journal*, Vol. 33, No. 3, s. 153–181, <<http://dx.doi.org/10.5547/01956574.33.3.6>>.
- Entman, Robert M. (1993): Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, Vol. 43, No. 4, s. 51–58, <<https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>>.
- Finon, Dominique (2011): The EU foreign gas policy of transit corridors: autopsy of the stillborn Nabucco project. *OPEC Energy Review*, Vol. 35, No. 1, s. 47–69, <<https://doi.org/10.1111/j.1753-0237.2010.00185.x>>.
- Goldthau, Andreas – Sitter, Nick (2015): Soft power with a hard edge: EU policy tools and energy security. *Review of International Political Economy*, Vol. 22, No. 5, s. 941–965, <<https://doi.org/10.1080/09692290.2015.1008547>>.
- Guzzini, Stefano (2011): Securitization as a causal mechanism. *Security Dialogue*, Vol. 42, No. 4–5, s. 329–341, <<https://doi.org/10.1177/0967010611419000>>.
- Herranz-Surrallés, Anna (2016): An emerging EU energy diplomacy? Discursive shifts, enduring practices. *Journal of European Public Policy*, Vol. 23, No. 9, s. 1386–1405, <<https://doi.org/10.1080/13501763.2015.1083044>>.
- Hynek, Nik – Štřítecký, Vít (2010): Český diskurz o protiraketové obraně a národní zájem. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 45, No. 6, s. 5–32.
- Cherp, Aleh – Jewell, Jessica (2011): The three perspectives on energy security: Intellectual history, disciplinary roots and the potential for integration. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, Vol. 3, No. 4, s. 202–212, <<https://doi.org/10.1016/j.cosust.2011.07.001>>.
- Chester, Lynne (2010): Conceptualising energy security and making explicit its polysemic nature. *Energy Policy*, Vol. 38, No. 2, s. 887–895, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2009.10.039>>.
- Christou, Odysseas (2013): Energy securitization and desecuritization in the New Middle East. *Security Dialogue*, Vol. 44, No. 5–6, s. 507–522, <<https://doi.org/10.1177/0967010613499786>>.
- Johnson, Corey – Boersma, Tim (2013): Energy (In)security in Poland? The case of shale gas. *Energy policy*, Vol. 53, s. 389–399, <<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.10.068>>.
- Johnson, Corey – Derrick, Matthew (2012): A Splintered Heartland: Russia, Europe, and the Geopolitics of Networked Energy Infrastructure. *Geopolitics*, Vol. 17, No. 3, s. 482–501, <<https://doi.org/10.1080/14650045.2011.595439>>.
- Judge, Andrew – Maltby, Tomas (2017): European Energy Union? Caught between securitisation and “riskification.” *European Journal of International Security*, Vol. 2, No. 2, s. 179–202, <<https://doi.org/10.1017/eis.2017.3>>.

- Kaunert, Christian – Léonard, Sarah (2010): Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve. In: Balzacq, Thierry (ed.): *Securitization Theory*. New York: Routledge, s. 71–90.
- Klare, Michael (2001): *Resource wars: the new landscape of global conflict*. New York: Henry Holt and Company.
- Kratochvíl, Petr – Šimon, Oldřich (2011): EU jako aktér: Analýza uznání jako dimenze aktérství Evropské unie. *Politologický časopis*, Vol. 18, No. 1, s. 3–16.
- Kuzemko, Caroline (2014): Ideas, power and change: explaining EU–Russia energy relations. *Journal of European Public Policy*, Vol. 21, No. 1, s. 58–75, <<http://dx.doi.org/10.1080/13501763.2013.835062>>.
- Laffey, Mark – Weldes, Jutta (2004): Methodological reflections on discourse analysis. *Qualitative Methods*, Vol. 2, No. 1, s. 28–31.
- Leung, Guy C. K. – Cherp, Aleh – Jewell, Jessica – Wei, Yi-ming (2014): Securitization of energy supply chains in China. *Applied Energy*, Vol. 123, s. 316–326, <<https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2013.12.016>>.
- Luft, Gal – Korin, Anne (2009): Energy security: In the eyes of the beholder. In: Luft, Gal (ed.): *Energy security challenges for the 21st century: A reference handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO, s. 1–17.
- McDonald, Matt (2008): Securitization and the construction of security. *European Journal of International Relations*, Vol. 14, No. 4, s. 563–587, <<https://doi.org/10.1177/1354066108097553>>.
- McGowan, Francis (2008): Can the European Union's Market Liberalism Ensure Energy Security in a Time of "Economic Nationalism"? *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 4, No. 2, s. 90–106.
- Natorski, Michał – Surrallés, Anna Herranz (2008): Securitizing Moves to Nowhere? The Framing of the European Union's Energy Policy. *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 4, No. 2, s. 70–89.
- Neal, Andrew W (2009): Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of FRONTEx. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, Vol. 47, No. 2, s. 333–356, <<https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2009.00807.x>>.
- Olesker, Ronnie (2018): The securitisation dilemma: legitimacy in securitisation studies. *Critical Studies on Security*, Vol. 6, No. 3, s. 312–329, <<https://doi.org/10.1080/21624887.2018.1427948>>.
- Ostrowski, Wojciech – Butler, Eamonn (eds., 2018): *Understanding Energy Security in Central and Eastern Europe*. New York: Routledge.
- Philips, Nelson – Hardy, Cynthia (2002): *Discourse Analysis: Investigating Process of Social Construction*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Stoddard, Edward (2012): A common vision of energy risk? Energy securitisation and company perceptions of risk in the EU. *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 8, No. 3, s. 340–366.
- Stritzel, Holger (2012): Discourse theory and the translations of organized crime. *Security Dialogue*, Vol. 43, No. 6, s. 549–567, <<https://doi.org/10.1177/0967010612463953>>.
- Szulecki, Kacper – Fischer, Severin – Gullberg, Anne Therese – Sartor, Oliver (2016): Shaping the "Energy Union": between national positions and governance innovation in EU energy and climate policy. *Climate Policy*, Vol. 16, No. 5, s. 548–567, <<https://doi.org/10.1080/14693062.2015.1135100>>.
- Vogler, John (2013): Changing conceptions of climate and energy security in Europe. *Environmental Politics*, Vol. 22, No. 4, s. 627–645, <<https://doi.org/10.1080/09644016.2013.806634>>.
- Williams, Michael C. (2003): Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics. *International Studies Quarterly*, Vol. 47, s. 511–531.
- Yergin, Daniel (1991): *The prize: The epic quest for oil, money and power*. New York: Simon & Schuster.
- Youngs, Richard (2011): Foreign policy and energy security: Markets, pipelines, and politics. In: Birchfield, Vicki – Duffield, John: *Toward a Common European Union Energy Policy*. New York: Palgrave Macmillan, s. 41–60.

Dokumenty

- Benoit, Theunissen (2014): Contradictions européennes sur le projet gazier South Stream. *LesEchos.fr*, 3. 7. 2014, <<https://goo.gl/yDM89E>>.
- Budapest Business Journal (2011): UPDATE – Hungary committed to Nabucco, but cost still unclear, says Fellegi. *Bbj.hu*, 24. 10. 2011, <<https://goo.gl/PX6w2e>>.
- Budapest Business Journal (2012): MOL says continued financing of Nabucco pipeline unsustainable. *Bbj.hu*, 25. 4. 2012, <<https://goo.gl/o7VBJu>>.
- Budapest Business Journal (2013): Hungary lobbying with other EU members for Nabucco. *Bbj.hu*, 24. 4. 2013, <<https://goo.gl/exmUfV>>.
- Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort (2008): Bartenstein: Gaslieferverträge mit Russland auf viele Jahre gesichert. Wien: BMDW, 17. 4. 2008, <<https://goo.gl/WfTmME>>.
- Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort (2010): Mitterlehner unterzeichnete South-Stream-Abkommen. Wien: BMDW, 24. 4. 2010, <<https://goo.gl/7r3V4p>>.
- Bundesministerium für Digitalisierung und Wirtschaftsstandort (2014): Mitterlehner unterstützt Bau der South-Stream-Pipeline bis Österreich. Wien: BMDW, 29. 4. 2014, <<https://goo.gl/ksSkDE>>.
- Commission of the European Communities (1988): The internal energy market. COM (88) 238. Brussels: Commission of the European Communities, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51988DC0238&from=EN>>.

- Commission of the European Communities (1995): Green Paper – For a European Union Energy Policy, COM (94) 659. Brussels: Commission of the European Communities, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51994DC0659&from=EN>>.
- Commission of the European Communities (2006): Green Paper: A European strategy for sustainable, competitive and secure energy. COM(2006) 105. Brussels: Commission of the European Communities, <http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf>.
- Die Presse (2007): Gusenbauer: „Wir bauen die Nabucco-Pipeline auf jeden Fall“. *DiePresse.com*, 22. 9. 2007, <<https://goo.gl/JiK3n7>>.
- Digital Journal (2007): Hungarian premier backs Nabucco pipeline. *DigitalJournal.com*, 14. 9. 2007, <<https://goo.gl/pYGedh>>.
- Energy Charter Secretariat (2015): International Energy Security: Common Concept for Energy Producing, Consuming and Transit Countries. Brussels: Energy Charter Secretariat, <https://energycharter.org/fileadmin/DocumentsMedia/Thematic/International_Energy_Security_2015_en.pdf>.
- EU2009 (2011): Czech Presidency leads EU summit to agreement on anti-crisis measures. *EU2009.cz*, 16. 8. 2011, <<https://goo.gl/bPkeFk>>.
- Euractiv (2006): EÚ hľadá nové energetické zdroje. *Euractiv.com*, 19. 1. 2006, <<https://goo.gl/sD3NEL>>.
- Euractiv (2009a): Russia wins Hungary's support for South Stream pipeline. *Euractiv.com*, 11. 3. 2009, <<https://goo.gl/FRJQDP>>.
- Euractiv (2009b): Péter Balázs: Nationalism is still alive in Europe. *Euractiv.com*, 27. 4. 2009, <<https://goo.gl/cW3DXz>>.
- Euractiv (2011): EU to negotiate trans-Caspian pipeline. *Euractiv.com*, 12. 9. 2011, <<https://goo.gl/YJ7vnN>>.
- Euractiv (2012): Leaked EU paper maps Energy infrastructure black spots. *Euractiv.com*, 18. 9. 2012, <<https://goo.gl/JTTFY3>>.
- Euractiv (2014a): Bulgaria's government to collapse over South Stream. *Euractiv.com*, 10. 6. 2014, <<https://goo.gl/goJvnU>>.
- Euractiv (2014b): Renzi leads belated effort in support of South Stream. *Euractiv.com*, 10. 6. 2014, <<https://goo.gl/ygtBQv>>.
- European Commission (2000): Green Paper – Towards a European Strategy for the Security of Energy Supply COM (2000) 769. Brussels: European Commission, <http://aei.pitt.edu/1184/1/energy_supply_security_gp_COM_2000_769.pdf>.
- European Commission (2004): Trans-European Energy Networks. Brussels: European Commission, <goo.gl/WQ6ikj>.
- European Commission (2014): European Energy Security Strategy (COM/2014/330). Brussels: European Commission, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52014DC0330from=EN>>.
- European Commission (2016): Commission Staff Working Document Impact Assessment SWD(2016) 27. Brussels: European Commission, <<https://goo.gl/se4gDL>>.
- Expatica (2010): Putin, Berlusconi say Germany welcome to join South Stream. *Expatica.com*, 9. 10. 2010, <<https://goo.gl/yVG29w>>.
- Fierbinteanu, Cristian (2012): Bănescu: „Nabucco” e proiectul prioritar pentru România, nu veți auzi că ne opunem „South Stream”. *Mediafax.ro*, 15. 8. 2012, <<https://goo.gl/CP5V1p>>.
- Fonduri Structurale (2009): A fost semnat memorandumul privind proiectul Nabucco. *Fonduri-structurale.ro*, 14. 7. 2009, <<https://goo.gl/bWf4a3>>.
- Gloystein, Henning (2014): Side deals with Moscow thwart drive to wean Europe off Russian gas. *Reuters.com*, 4. 5. 2014, <<https://goo.gl/boqA8d>>.
- Goldirova, Renata (2008): Bulgaria makes case for Nabucco pipeline. *EuObserver.com*, 28. 9. 2008, <<https://goo.gl/3Vx5Z9>>.
- Gotev, Georgi (2013): Romania wants EU compensation for abandoned Nabucco project. *Euractiv.com*, 29. 8. 2013, <<https://goo.gl/dyGDjt>>.
- Gotev, Georgi (2014): Hungary attempts to bypass EU law on South Stream. *Euractiv.com*, 4. 11. 2014, <<https://goo.gl/Vq24K6>>.
- Hospodářské noviny (2009): Medveděv a Berlusconi se dohodli na spolupráci v oblastech bezpečnosti i energetiky. *Zahranicni.ihned.cz*, 3. 12. 2009, <<https://goo.gl/9fD2dc>>.
- Hungarian Spectrum (2013): Russia and the European Union on a Collision Course over the South Stream Pipeline. *Hungarianspectrum.com*, 12. 12. 2013, <<https://goo.gl/KYaZWw>>.
- China.org (2014): Austrian chancellor holds phone talk with Putin over allegedly cancelled South Stream gas pipeline project. *China.org.cn*, 11. 12. 2014, <<https://goo.gl/V1LU4y>>.
- Il Gazzettino (2014): Gas, Ue contro Putin sul South Stream. Renzi: «Lo stop non ci preoccupa». *Il Gazzettino*, 3. 12. 2014, <<https://goo.gl/ugjVag>>.
- Industrial Info (2010): Bulgaria Supports EU Nabucco Pipeline, Says No to Russia-backed South Stream Pipeline. *Industrialinfo.com*, 17. 6. 2010, <<https://goo.gl/D1UFef>>.
- Korsunskaya, Darya – Westall, Sylvia (2010): Putin wins Austrian gas deal, scorns EU pipeline. *Reuters*, 24. 4. 2010, <<https://goo.gl/KwWH9t>>.
- Miniszterelnok (2007): Hungary – the weakest energy link? *Miniszterelnok.hu*, 2. 4. 2007, <<https://goo.gl/L14JZF>>.

- Novinite (2009a): Bulgaria President: Gazprom May Not Interfere with Our Sovereignty. *Novinite.com*, 25. 4. 2009, <<https://goo.gl/VZAHsa>>.
- Novinite (2009b): BEH Head: Nabucco Will Be Completed Before South Stream. *Novinite.com*, 29. 4. 2009, <<https://goo.gl/Q9bS3a>>.
- Novinite (2009c): Borisov Demands Suspension of Bulgaria Energy Project Talks. *Novinite.com*, 10. 7. 2009, <<https://goo.gl/QWuo5m>>.
- Novinite (2009d): Bulgaria PM: We Are Ready to Participate in South Stream, Nabucco. *Novinite.com*, 4. 11. 2009, <<https://goo.gl/QJZQkU>>.
- Novinite (2009e): Bulgaria Foreign Minister in DC Lecture: Nabucco, South Stream Remain on Paper. *Novinite.com*, 25. 11. 2009, <<https://goo.gl/4jYdyr>>.
- Novinite (2009f): Bulgaria: US, Russia Relations Revisited via Pipeline Politics. *Novinite.com*, 30. 11. 2009, <<https://goo.gl/KXRukV>>.
- Novinite (2010a): EC Energy Commissioner: No Conflict Between Nabucco, South Stream. *Novinite.com*, 4. 3. 2010, <<https://goo.gl/Be8MDZ>>.
- Novinite (2010b): EU Commissioner: Nabucco Gas Pipeline Delayed till 2018. *Novinite.com*, 25. 3. 2010, <<https://goo.gl/WW1iXc>>.
- Novinite (2010c): Bulgaria: 'Nabucco' Gas Line Tops Russian 'South Stream'. *Novinite.com*, 12. 6. 2010, <<https://goo.gl/i5BnSL>>.
- Novinite (2010d): Russia 'Knows' Bulgaria 'Firmly Committed' to South Stream. *Novinite.com*, 1. 7. 2010, <<https://goo.gl/tR9Uis>>.
- Novinite (2010e): EU Spokesperson: South Stream Cannot Be EU Priority. *Novinite.com*, 30. 7. 2010, <<https://goo.gl/AnWytj>>.
- Novinite (2010f): Bulgaria 'Deeply Worried' about Nabucco Gas Pipeline. *Novinite.com*, 8. 11. 2010, <<https://goo.gl/6JEngQ>>.
- Novinite (2010g): Bulgaria to Amend Russian South Stream Deal to Fit EU Law. *Novinite.com*, 15. 11. 2010, <<https://goo.gl/6bHP3X>>.
- Novinite (2010h): EC Admits South Stream, Nabucco Rivalry. *Novinite.com*, 22. 11. 2010, <<https://goo.gl/AZKBap>>.
- Novinite (2011a): EU Energy Commissioner Asks Russia to Let Nabucco Live. *Novinite.com*, 28. 3. 2011, <<https://goo.gl/7PWeum>>.
- Novinite (2011b): WikiLeaks: Bulgaria and the Energy Knot. *Novinite.com*, 29. 7. 2011, <<https://goo.gl/vL2Mdk>>.
- Novinite (2012a): Bulgarian PM Reiterates Priority of South Stream. *Novinite.com*, 19. 5. 2012, <<https://bit.ly/2JYwyJ3>>.
- Novinite (2012b): Bulgarian PM: South Stream Has Better Prospects Than Nabucco. *Novinite.com*, 21. 11. 2012, <<https://goo.gl/kLRVht>>.
- Novinite (2013a): South Stream Bilateral Deals Breach EU Law, Commission Says. *Novinite.com*, 5. 12. 2013, <<https://goo.gl/1baLFM>>.
- Novinite (2013b): Bulgaria Authorizes EC to Lead South Stream Talks with Russia. *Novinite.com*, 18. 12. 2013, <<https://goo.gl/UjMDeC>>.
- Novinite (2014a): Bulgarian President Praises South Stream. *Novinite.com*, 4. 2. 2014, <<https://goo.gl/VXQCgV>>.
- Novinite (2014b): Bulgaria's Foreign Minister Pledges to Implement South Stream Project. *Novinite.com*, 23. 4. 2014, <<https://goo.gl/joKSkT>>.
- Novinite (2014c): Bulgaria PM Orders South Stream Freeze until EU Green Light. *Novinite.com*, 8. 6. 2014, <<https://goo.gl/B4PLoI>>.
- Novinite (2014d): Bulgarian Minister: South Stream Gas Pipeline Is Irreversible Project. *Novinite.com*, 9. 6. 2014, <<https://goo.gl/m5MRQU>>.
- Novinite (2014e): Juncker: European Commission Will Tolerate No Blackmail over South Stream. *Novinite.com*, 4. 12. 2014, <<https://goo.gl/QpGtvD>>.
- Oekonews (2009): Mist des Tages: Bartenstein: EU erreicht wichtigen Schritt zur Realisierung von Nabucco. *Oekonews.at*, 12. 5. 2009, <<https://goo.gl/AojPqQ>>.
- Oettinger, Günther (2010): Security of gas supply (debate). *European Parliament*, 21. 9. 2010, <<https://goo.gl/Ju6NfL>>.
- Oettinger, Günther (2011): Speech of Commissioner Oettinger at the South Stream event. *European Commission*, 25. 5. 2011, <<https://goo.gl/hu4YPm>>.
- Pop, Valentina (2009): Foreign ministers haggle over pipeline funding. *EuObserver.com*, 17. 3. 2009, <<https://goo.gl/M6Rkfu>>.
- President of Russia (2012): News conference following Russian-Italian talks. *President of Russia*, 23. 12. 2012, <<https://goo.gl/6qAVkP>>.
- Radio Europa Libera (2006): Va fi invitată compania Gazprom să participe la proiectul Nabucco? *Europalibera.com*, 30. 9. 2006, <<https://goo.gl/M3eUe4>>.
- Radio Europa Libera (2009): Adrian Videanu despre avantajele proiectului Nabucco. *Europalibera.com*, 28. 1. 2009, <<https://goo.gl/mu57wf>>.

- Radio La Voce Della Russia (2009): Silvio Berlusconi: "South Stream" è un progetto importante per l'Europa. *It.sputniknews.com*, 16. 10. 2009, <<https://goo.gl/Fjk7pZ>>.
- Reuters (2007): Hungary backs Nabucco, supports third party access. *Reuters.com*, 11. 9. 2007, <<https://goo.gl/UGnXcz>>.
- Reuters (2008): Hungary sees delay in Nabucco pipeline financing -MTI. *Reuters.com*, 23. 9. 2008, <<https://goo.gl/Li3Gew>>.
- Reuters (2009): Romania may consider rival pipeline if Nabucco stalls. *Reuters.com*, 28. 5. 2009, <<https://goo.gl/mDS1aq>>.
- Reuters (2010): Putin wins Austrian gas deal, scorns EU pipeline. *Reuters.com*, 28. 4. 2010, <<https://reut.rs/2yjKxm5>>.
- Reuters (2014): UPDATE 1-Italy casts doubt on Russia's South Stream gas pipeline. *Reuters*, 19. 12. 2014, <<https://goo.gl/SCMyjR>>.
- Socor, Vladimir (2012): Italy Ambivalent About Gazprom's South Stream Project. *Jamestown.org*, 26. 12. 2012, <<https://goo.gl/t88Nqm>>.
- Szakacs, Gergely (2014): Hungary PM, reeling from pipeline set-back, blames Brussels, *Reuters*, 5. 12. 2014, <<https://goo.gl/dVmM3f>>.
- The Diplomat (2006): Power Broker. *The Diplomat*, Vol. 2, No. 6, <<https://goo.gl/9ZvKMR>>.
- Toth, Csaba (2014): US might use diplomatic pressure to block South Stream pipeline in Hungary. *Budapest beacon.com*, 3. 11. 2014, <<https://goo.gl/oUuvy1>>.
- Von Frank, Herold (2006): Rumänischer Minister: Projekte für Energiesicherheit Bukarest will der EU helfen. *Berliner-Zeitung.de*, 16. 10. 2006, <<https://goo.gl/8YjQte>>.
- World Pipelines (2010): Austria and Russia sign South Stream pipeline agreement. *Worldpipelines.com*, 27. 4. 2010, <<https://goo.gl/DkJYH>>.
- Ziare (2009): Diaconescu: Romania este in Nabucco pentru ca este singura alternativa economica. *Ziare.com*, 26. 8. 2009, <<https://goo.gl/QdaZKt>>.

Poznámka

Autor děkuje třem anonymním recenzentům a šéfredaktorovi Mezinárodních vztahů za komentáře k textu. Článek vznikl v rámci grantového projektu GAČR: Vnitřní a vnější dimenze aktérství EU v energetických vztazích vůči Rusku a alternativním dodavatelům, registrační číslo 18-00902S.